

Gamle og nye myter om natur - og alle de gode forklaringer.

Menneskelivet er fyldt med myter. Fantasifulde fortolkninger af livet, som ofte ligger langt fra den objektive, videnskabelige sandhed, men som tit rummer gode historier, som er lette at huske. Myterne i denne bog drejer sig om fænomener i naturen.

De første myter er fra gammel tid, og ikke alle vil kende dem i dag, mens de sidste myter er helt moderne.

Bjørli Lehrmann – Biolog og naturvejleder

Gamle myter:

Myte:

Hasselorm og lindorm

Inden i hasselnødder finder man undertiden en lille orm.

Hvis man kommer til at spise sådan én, vil den gro videre i maven. Man vil svulme op, og den vil til sidst slå én ihjel.

Selv kan ormen dog leve videre efter at dens offer er død og begravet. Den kan endog vokse sig vældigt meget større, grave sig ud af kisten - og så er den blevet til en **lindorm**.

Sådanne lindorme har hærget i mange sogne. Det er hændt, at de er blevet så

Fakta:

Larven i nødden er en unge af nøddesnudebillen. Dens mor gnavede et hul i den spæde nød og lagde et æg der.

Larven dør, hvis man spiser den - men ellers gnaver den sig ud af nødden og forpupper sig i jorden.

Nøddesnudebillen findes altså, selv om den ser utrolig ud.

Myte:

Blodregn

På enge og i skovlysninger kan man undertiden finde planterne plettede af blod fra himlen. Det er et tegn fra Gud - og ikke noget godt tegn! Vorherre er **meget** utilfreds med et eller andet. Det gælder så om af finde ud af hvad - og at straffe de skyldige. Blod skal flyde!

Fakta:

De røde pletter skyldes noget så fredeligt som nyklækkede sommerfugle. Insektpupper har ikke en åben endetarm, så deres tarm fyldes i puppetiden med affaldsstoffer, som sprøjtes ud så snart insektet klækkes som voksent. Hos takvinger (Dagpåfugleøje, nældens takvinge, det hvide C og andre) er dette affaldsstof (mekonium) rødt og meget blodlignende. Da disse sommerfugle som larver ofte findes i store mængder på nælder i sol, vil mange klække samtidig, og de kan dermed plette planterne røde. Men det er altså ikke blod fra himlen, og ingen hekse behøver blive brændt.

Myte:

Ser man godt efter, kan man se på planter, hvad de kan bruges til.

Hvis man fortolker naturen ud fra en forestilling om, at den er skabt af en god gud til glæde for mennesket, så kan det være svært at forstå, at verden er fyldt med sygdomme og giftige eller - for mennesket - ubrugelige planter og dyr.

Man måtte dog formode, at gud havde sine grunde til at indrette verden på den måde, og at den kyndige derfor kunne aflæse skjulte meninger i det levende.

Signaturlæren har rod i en sådan forestilling. Ifølge den har gud skabt planter til bekæmpelse af alle sygdomme og lidelser, og anbragt tegn på planterne, så man kan se, hvad de kan bruges til.

Vorterod er en nydelig forårsplante, som har vortelignende knolde på rødderne. Disse har været anvendt mod vorter.

På bøgestammer ses også af og til vorteagtige udvækster. Også disse har været båret mod vorter og bylder.

Burreplantens uld-hårede blomsterkurve har naturligvis været brugt mod hårraffald.

Milturtens blade har form som en milt, så denne plante har været brugt mod sygdomme i milten.

Fakta:

Da arterne har udviklet sig ved naturlig selektion, eksisterer hver organisme kun for sin egen skyld. Når man skal aflæse naturens tegn, bør man derfor i første omgang gå ud fra, at formerne er til nytte for den art, de befinder sig på. Knoldene på vorteroden indeholder således oplagsnæring til planten, så den kan spire hurtigt frem om foråret, inden skoven bliver mørk. Burrens lodne hoveder tjener til frøspredning, og forskellige bladformer giver forskellige egenskaber i forhold til lys, vand, vind og skadedyr.

Bøgestammens vorter er dog næppe til gavn for bøgen. De består af udifferentieret væv - som vore egne vorter - og de skyldes måske en svampeinfektion. Så hvis dannelser hos en art ikke gavner

arten, så gavner de nok en af artens snylttere.

Myte: **Et farligt dyr**

Den kæmpe store larve, som bor inde i pile og popler og som kommer frem i sensommeren er frygteligt giftig.

Den kan spytte gift gennem 7 kirkemure, og bliver man ramt, kommer man sig aldrig. Larven kaldes eve eller omme, og bliver man ramt af dens giftige spyt, kaldes det at blive "eveblæst".

Fakta:

Denne fantastiske larve er meget stor, og den kan faktisk både hvæse og spytte, hvis man generer den. Det er derfor meget forståeligt, at den har kunnet vække frygt. Men dens spyt er ufarligt, selv om det lugter.

Myten har også kunnet bruges som en passende forklaring på ellers uforklarlige fænomener som sindssyge og lammelser. Den slags kunne være larvens skyld.

Andre larver er blevet blandet ind i myten, så det visse steder var alle store larver, der blev anset for at være farlige. Hellere være på den sikre side.

Myte:

Træer kan forudsige kommende vejr.

**Springer ask før eg, giver sommeren bleg.
Springer eg før ask, giver sommeren vask.**

Herunder ses tydeligt en eg, der er udsprunget før den foranstående ask. Den efterfølgende sommer skulle således blive regnfuld (give vask). At sommeren giver "bleg" betyder, at man kan blege sit linned i solen - altså at sommeren bliver solrig. Remsen findes i flere versioner, men denne er den gamle.

Fakta:

Mennesket har altid været optaget af vejret, ikke mindst før i tiden, hvor de fleste mennesker var direkte afhængige af jordens udbytte.

Der findes derfor utrolig mange vejrværter, der skulle kunne give et fingerpeg om vejret i den kommende sæson.

Men vejrsystemer udvikler sig kaotisk, og der er ingen måde, hvorpå man kan forudsige udviklingen over et længere tidsrum. Moderne metrologer kan ikke - og træer, fugle, mus eller fisk kan heller ikke.

Men de fleste ege springer ud før de fleste asketræer, især nu, hvor vintrene er blevet mildere. Det skyldes at egen reagerer en del på temperaturen, mens asken mest indretter sig efter dagslængden. Så på sin vis er der noget om ordsproget. Egen springer ud før asken, og Danmark bliver vådere.

Myte: Magiske bregner

Bregner blomstrer kun én gang om året, nemlig Sankt Hans nat, hvor enkelte bregner danner en stor blomst, som straks sætter frø og visner væk. Hvis man får fat i sådan et bregnefrø og lægger det i skoen, bliver man usynlig.

Desværre er Sankt Hans nat den mest magiske nat overhovedet. Heksene mødes og de underjordiske danser, og det er bestemt ikke ufarligt at sidde ude i den mørke skov og vente på, at en bregne spreder frø. Men mon ikke der alligevel har været ungersvende, der har prøvet lykken. Man kan gøre god brug af sådan et usynligheds-frø.

Fakta:

I det gamle bondesamfund har alle vidst, at for at få nye planter, krævedes blomster og senere frø. Derfor har bregnerne været et mysterium. De spreder sig tydeligvis, men man ser dem aldrig bære blomst.

Der måtte afgjort være noget magisk ved bregner, så det var let at forestille sig, at de blomstrede meget sjældent, og på årets mest magiske nat. Usynlighedsfrøet blev ført på fortællingen som krydderi.

Desværre blomstrer bregner slet ikke. De stammer fra en tid før evolutionen havde opfundet frø. I stedet danner de sporer i de små sporehushobe, man kan se på bladenes underside. Sporerne gror ud til små flade planter kaldet forkim. Disse danner æg og fritsvømmende sædceller. Når en sædcelle befrugter et æg, gror en ny bregne op.

Systemet med frit-svømmende sædceller virker bekendt, men for planter er det meget primitivt.

Myte: Overførsel af sygdomme

Kender man de rette magier, kan man overføre sine sygdomme til andre væsener, som bedre kan bære dem.

Tandpine kan således overføres til en hyl, hvis man skærer en splint af træet, bruger den til at prikke hul ved den syge tand, og derefter sætter den tilbage i træet.

Tandpine kan også overføres til myrer:
Tyg på en hård skive brød og læg den så i en myretue.
Når skorpen er væk, er tandpinen det også.

Malaria (koldfeber) kan man ofte helt undgå, hvis man fremsiger denne formel, når man hører forårets første frøer kvække:

**Kjarapper kjarejler
Det blomstrer, det sejler,
Jeg hører nok dig, du ser ikke mig.
I år skal du bære den kolde for mig.**

Man skal passe på med at røre ved den harpiks, der flyder ud af sår på granstammer. Der kan nemlig være tale om materie fra sygdomme, som er sat i træet - og som måske kan smitte.

Fakta:

Hvis andre kan overtage vores gæld og skyld, hvorfor så ikke også vore sygdomme? Er man syg, kan man jo være desperat efter at *gøre noget*.

Denne type magi virker overbevisende, fordi det tilsyneladende næsten altid virker. Som regel kommer vi os jo over de sygdomme, vi får, takket være vores immunforsvar. - Og så synes magien jo at have virket.

Kommer man sig for en gangs skyld ikke, så kan det altid forklares med, at man ikke har udført magien ordentligt.

Den dag i dag kan de færreste nok nære sig med at behandle sygdomme lidt magisk. Kamillete, varm mælk, hyldebærsaft, hostesaft og store doser C-vitamin er f.eks. magiske råd, der skal fjerne de forkølelser, der går over under alle omstændigheder.

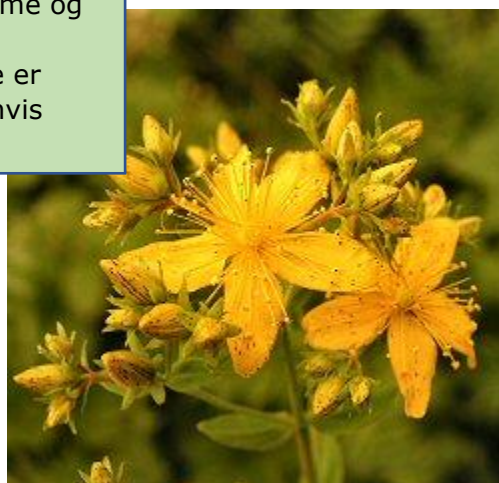
Idéen om det smittende udflåd fra træerne er sjov, fordi der her er tale om en fuldstændig logisk følgeslutning - draget på et helt fejlagtigt grundlag.

Myte:

Hellige planter

Da Jesu blodsdråber faldt under korset på Golgata fremspirede en vidunderlig urt, som kunne kurere næsten alle sygdomme og afværge ondt.

Plantens navn er Prikbladet perikon, og skønt kronbladene er klart gule som dagens lys, ser man Jesu blod pible frem, hvis man knuser knopperne mellem fingrene.

Knus blomsterknopperne mellem fingrene som vist her, og se djævelen flygte i rædsel så såre han viser sig!

Djævelen kunne naturligvis ikke blot lade menneskeheden få så vidunderligt et middel mod al dårligdom, så ved nattetid lod han djævleunger myldre frem på jord, for at bide i denne vidunderlige plante med deres spidse tænder. Planten overlevede dog, men bidmærkerne kan endnu ses i hvert et blad, hvis man holder det op mod lyset.

Fakta:

Alle levende organismer søger at sikre liv og helbred længe nok til at føre slægten videre - eftersom de væsener, der ikke har gjort således ikke eksisterer mere.

Planter kan ikke kæmpe imod - eller flygte fra - fjender, så deres eneste mulighed for at undgå at blive ædt er ved fysiske eller kemiske midler.

Perikon danner flere gifte, som gør disse planter mindre attraktive for planteædere. Dels det harpiksigtige bitterstof hypericin, som er rødt og som findes i mørke kirtler på både løvblade og kronblade; og dels olier i de klare kirtler på løvbladene. Hypericin har bl.a. den virkning, at det kan gøre pattedyrs hud overfølsom overfor lys.

Sådanne stoffer, som egentlig har til formål at afskrække planteædere, er ikke sjældent interessante for os mennesker, da de ofte har en spændende smag - og ind imellem har en medicinsk virkning.

Perikon giver i hvert fald en flot snaps med en karakteristisk smag. Selve myten om at man kan aflæse plantens anvendelse i dens udseende (signaturlæren) er skabt på grund af vores trang til at finde de mønstre og regler i naturen, som kan hjælpe os i vores dagligdag.

Alle dyr med evne til at lære, søger sådanne mønstre. Det gør byen, der afsøger marken efter de mest nektarholdige blomster. Og det gør fuglen, der sommeren igennem forsøger at opsøge insekterne, hvor de er flest. - Vi mennesker bruger bl.a. vort intellekt til at finde mønstre og sammenhænge.

Når vi bruger religiøse forestillinger til at finde sådanne regler, gør det os ganske vist ikke klogere på naturens virkelige sammenhænge. Myterne er ikke sande. Men reglerne kan alligevel undertiden gøre vores liv nemmere at leve, ved at hjælpe os med at tæmme vores frygt og ved at give os håb.

Myte:

Vejrforudsigelse

Når eg og bøg sætter meget frugt (olden) betyder det, at vinteren bliver streng.

Fakta:

Myten er opstået, fordi man har set, at der er stor forskel på, hvor meget frugt disse træer sætter forskellige år, og at olden-år – år med særlig meget frugt - optræder med uregelmæssige mellemrum.

Det måtte der være en forklaring på.

Da man tidligere opfattede Gud som årsag til alt, måtte det også være Gud, der bestemte, om der skulle ekstra meget frugt på træerne, og det måtte så være for at forberede dyrene på en streng og fødeknapp vinter. For Gud er jo god og omsorgsfuld.

Men i virkeligheden er det umuligt at forudse, hvordan vinteren bliver, da vejret opfører sig kaotisk. Ikke engang i dag, hvor vi har masser af snedige hjælpemidler, kan vi forudsige vejret ret langt frem i tiden, og naturen kan heller ikke forberede sig på en hård vinter.

Man kan til gengæld godt med en vis sikkerhed forudsige en stor frugtsætning hos eg og bøg året før. For træerne sætter meget frugt, hvis den forudgående sommer var varm, for på det tidspunkt blev de blomster anlagt, som siden bliver til frugt, og i varme somre dannes mange blomsterknopper.

Og eg og bøg sætter ikke frugt for at danne mad til dyrene. Det er meningen af bog og agern skal blive til nye træer. Og det er en fordel, at oversvømme markedet med uregelmæssige mellemrum, så ingen frøedere kan regne med en fast leverance hvert år. Derfor optræder olden-år med vekslende mellemrum.

Myte:

Brandtræer.

Uden for den naturskole, hvor jeg engang arbejdede, står en meget gammel hylde hvori naturskolens brand er lagt. Det betyder, at så længe hylden står, vil skolen ikke brænde.

Faktisk ville den skovløber, der engang var knyttet til stedet, på et tidspunkt fælde hylden; fordi dens rødder vipper skurenes fundament op, så dørene binder. Men **heldigvis** nåede jeg at stoppe ham, inden han tog hovedstammen - for allerede samme aften fyrede en forældregruppe så hårdt op i bålhytten, at skaderne kan ses på taget endnu.

Det kunne nemt være gået meget værre!

Fakta:

Træer har siden tidernes morgen kaldt på menneskers ærefrygt, fordi de bliver så gamle. Tanken om, at et træ stod her, da vore forfædre var unge - og at det vil stå her, når vore efterkommere har glemt os, vækker respekt!

Træers beskyttelse er derfor et godt middel mod angst, f.eks. mod frygten for brand. For brand har altid været en kendt og uhyggelig trussel. Og kloge mænd og koner vidste, hvordan man kunne bore et lille hul i et træ, og med magiske besværgelser kunne sætte huse og gårdes brand i træet. Og så skulle man blot beskytte træet for al fremtid.

Historien om skovløberens brøde og næsten-katastrofen er naturligvis løgn. Men den følger et forløb som vi alle kender for den slags historier, der er skabt for at sandsynliggøre en myte.

Det kan være historier om mirakuløse helbredelser, om mystiske forbandelser eller utrolige forudsigelser.

Nogen mener, at den slags historier *må* rumme en kerne af sandhed. Men disse mennesker må have andre erfaringer om menneskers forhold til sandheden end jeg har. Jeg kender i hvert fald ikke mange mennesker der foretrækker at præsentere en kedelig sandhed frem for en spændende løgn - i hyggeligt selskab.

Myte:

Basilisken

Hvis en hane får lov til at blive 7 år gammel, kan det hænde, at den begynder at lægge æg. Bliver et sådant haneæg lagt i en mødding, sker det, at en tudse giver sig til at ruge på det. Og efter et par år vil man undertiden se, at en basilisk klækker af ægget. En basilisk er et grueligt dyr. Den ligner halvt en hane og halvt en slange, og den har ligesom en krone på hovedet.

Den har giftig ånde og et dødeligt blik, og den vil straks søge ned i brønde eller mørke kældre. Dog, i sin visdom har Gud skabt en modpol til al ondskab. Basilisken frygter hanens gal, og den kan ikke tåle væselens uddunstninger.

Billedet her har jeg taget ned i en mørk kælder. Jeg havde en udstoppet lækat (væsel) i hånden imens, og billedet er taget med infrarødt lys.

Da kælderlemmen blev smækket i straks efter, var der ingen, der kom noget til.

Basilisken i kælderen er lavet af skumgummi.

Fakta:

Basiliskmyten kan delvis have sin baggrund i, at man undertiden har fundet mennesker døde på mystisk vis, uden sår på kroppen, i dybe brønde og kældre. Årsagen er at der i bunden af sådanne huller kan samle sig gasser, som er tungere end ilt, og som derfor fortrænger ilt, hvorfor man dør af iltmangel. Men da man i middelalderen ikke kendte denne forklaring, har man måttet bruge fantasien. - Og et ondt væsen med giftig ånde og dræbende blik er en god forklaring.

Haneægget er så blevet tilføjet historien og har måske baggrund i, at gamle høner kan komme til at få hanetræk, fordi de udskiller for meget hanligt hormon. Man kan i sådanne tilfælde tro, at man har at gøre med en æglæggende hane. Æggene i møddingen kan være snogeæg.

Da man senere under opdagelsesrejser i Sydamerika fandt mærkelige øgler med kronelignende kamme, hønselignende fødder og lange slangelignende haler, har det været oplagt at navngive disse dyr basilisker.

Myte:

Den lille blå ærenprisblomst, som er almindelig i græsplæner, bærer slægtsnavnet Veronika. Hvis man udviser en del god vilje, kan man se et ansigt i ærenprisblomsten. Det er Jesu ansigt, som det også skulle kunne ses på "Veronicas svededug" rundt om på diverse fromme klostre.

Veronica var ifølge myten kejser Tibelius amme. Hun rejste til det hellige land for at bede Jesus om at kurere kejseren, da han blev ramt af spedalskhed. Men hun kom for sent, og nåede blot at aftørre Jesu ansigt med sin svededug (sit lommenørklæde), da han blev ført til Golgata for at blive korsfæstet. Men Jesu blide ansigt blev aftegnet på kluden, og kejseren blev siden helbredt ved blot at se på dette billede.

Fakta:

Blot en af de mange myter, hvis formål det er at styrke troen.
Blomsten kommer lidt tilfældigt ind i billedet.

Men det er da hyggeligt, når
veronikaens blide ansigtstræk,
smiler til én fra græsplænen.

Myte:

Hekseringe

Hekseringe er ringe i skovbunden, i enggræsset eller i græsplænen. Nogen gange ser man svampe i ringen, men andre gange består ringen kun af friskt - eller udgået græs.

Her har hekse eller elverfolk dannet kreds og den metafysiske energi, som de under seancen har samlet under deres fødder, finder udtryk i den jord, de har stået på.

Fakta:

Hekseringe er altid tegn på svampevækst.

Svampe består af tynde gredede celletråde, som nedbryder det organiske materiale, de vokser igennem.

En svampespore vil i uforstyrrede omgivelser danne et cirkulært netværk omkring det sted, den er landet. Hvert år vil svampevævet vokse længere ud. Det vil nedbryde organisk stof på sin vej, og det vil med mellemrum danne frugtlegermer (paddehatte). Hvis svampen gror i græs, vil græsset påvirkes på to måder.

Der hvor svampen er mest aktiv, vil jorden udtørres, samtidig med at nogle svampe udskiller giftstoffer og frigør aluminium fra jorden. Derfor dør græsset.

Der hvor svampen *har* været aktiv, men nu er død af næringsmangel, har den nedbrudt en masse organisk materiale, hvorfor jorden er blevet beriget med plantenæringsstoffer. Derfor trives græsser og bliver kraftigt og mørkegrønt.

Myte:

Nogle træstammer danner et hul. Ved at kravle nøgen gennem sådan et hul og bagefter efterlade noget af sit tøj i træet, kan man blive kureret for mange forskellige sygdomme.

Fakta:

At kravle nøgen gennem et hul symboliserer en fødsel. Her ønsker man en genfødsel - en ny chance - og med træet som den stærke moder, skulle det nye liv gerne blive bedre end det gamle. Samtidig ofrer man selvfølgelig et stykke tøj til træet som tak for hjælpen.

I mangel på ægte, naturlige hultræer, har man tidligere splittet unge stammer og holdt siderne afskilt, så de ikke voksede sammen igen, for på den måde at danne kunstige hultræer.

Den medicinske effekt har selvfølgelig været begrænset til placebo, men virkningen heraf kan også være ganske stærk.

Myte:

Slanger hypnotiserer deres bytte

Fakta:

To iagttagelser danner nok baggrund for denne myte.

Dels har slanger et stift stirrende blik, som skyldes at disse dyr ikke kan blinke med øjnene, da øjenlågene er vokset til og er blevet klare. Et sådant blik har været forbundet med hypnotiske egenskaber. Dels kan man iagttage, at nogen dyr faktisk stivner, når de opdager, at en slange har fået øje på dem. Dette er imidlertid en strategi fra byttets side, som kan gøre det svært for slangen nøjagtigt at lokalisere dets placering. Slanger ser nemlig ikke så godt og ser hovedsageligt bevægelser. Byttet stivner nogle sekunder - og springer så meget hurtigt væk.

Dette gælder dog kun dyr, som har en genetisk indbygget frygt for slanger. Mange dyrearter opfatter ingen fare.

Myte:

Magisk forebyggelse

Hvis man tavs plukker og spiser de første tre anemoner, man ser om foråret, vil man det år slippe for koldfeber.

Fakta:

Man har ofte forestillet sig, at magiske egenskaber særligt er knyttet til det sjældne, det usædvanlige, eller det første af noget. Muligvis fordi man jo ofte må sande, at der ikke er megen magi ved det almindelige.

Koldfeber er et gammelt ord for malaria, som tidligere var en almindelig og frygtet sygdom her i Danmark. Årsagen til at malaria ikke længere findes her er *muligvis*, at den malariabærende myggeart på vore breddegrader er blevet udkonkurreret af en anden malariamyggeart, som ikke overfører parasitten.

I hvert fald skyldes det næppe indtagelse af anemoner. De smager grimt og er giftige.

Myte:

Skulle nogle i omgangskredsen alligevel blive ramt af malaria, er her et godt råd til hurtig helbredelse.

Man giver den syge et dejligt glas kold mælk, i hvilket man har skjult en skovsnegl. Når den syge drikker, og skovsneglen så pludselig dukker op i mælken, vil den pågældende brække sig så voldsomt, at hele sygdommen kommer med op som en blævrende klat.

Fakta:

Her er en myte, der er til at forstå. For har vi ikke alle sammen prøvet at brække os, og så have det meget bedre bagefter? Det kunne jo tyde på, at det var selve sygdommen, man kom af med på den måde.

Forestillingen falder også godt i tråd med den middelalderlige tro på, at sygdom skyldes dårlige væsker i kroppen.

Ud med dem!

Desværre er det ikke så enkelt, for opkastning er blot kroppens forsvar mod indtagne gifte eller andre skadelige stoffer. En infektionssygdom som malaria skyldes fremmede organismer i blodet, så den kan ikke fjernes via maven.

Jeg kan i øvrigt nævne, at skovsneglen skal kommes i glasset først, så den sætter sig fast i bunden af glasset. Hvis blot man putter den i mælken, flyder den ovenpå.

Myte:

Ellesumpe er farlige, for dér holder de smukke men falske ellepiger til, og de tænker kun på at lokke unge mænd i fordærv.

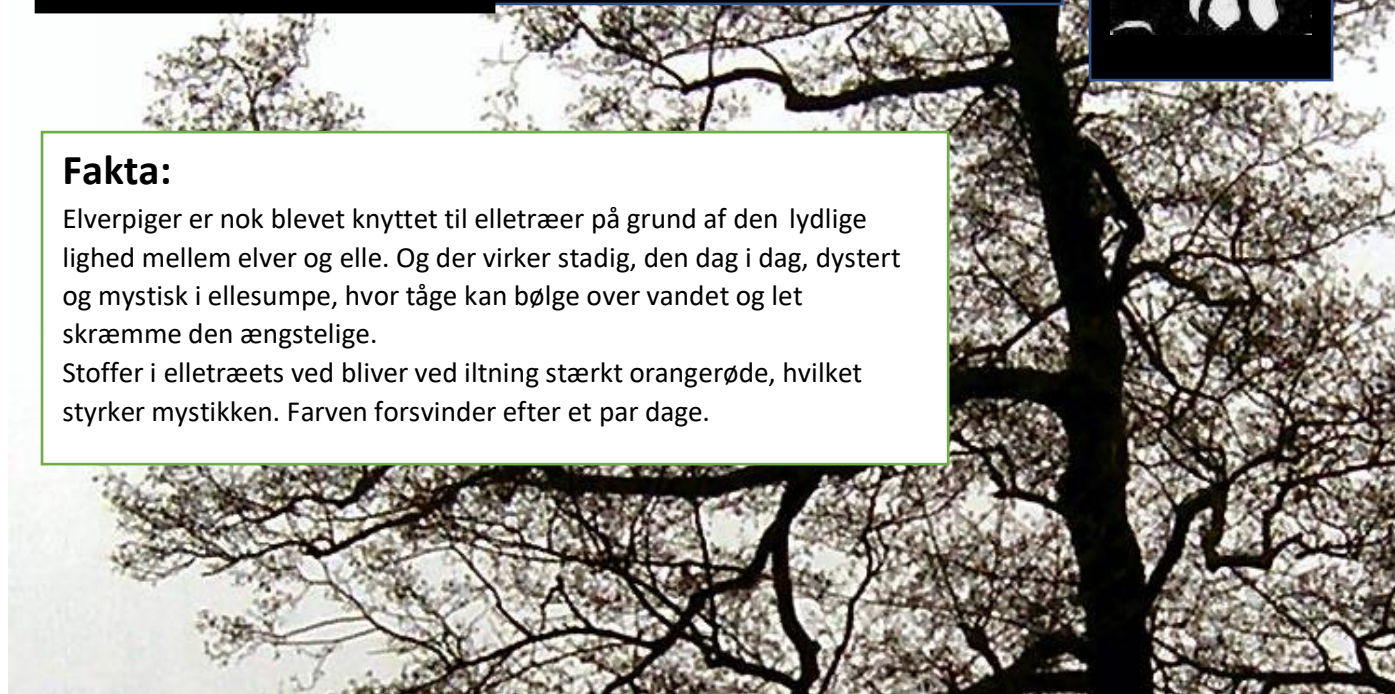
Elletræer er tydeligt ikke som andre træer, for de bløder, når de bliver fældet.

Fakta:

Elverpiger er nok blevet knyttet til elletræer på grund af den lydlige lighed mellem elver og elle. Og der virker stadig, den dag i dag, dystert og mystisk i ellesumpe, hvor tåge kan bølge over vandet og let skræmme den ængstelige.

Stoffer i elletræets ved bliver ved iltning stærkt orangerøde, hvilket styrker mystikken. Farven forsvinder efter et par dage.

Moderne myter:

Ingen grund til at gøre nar af de gamle myter. Myter og fortællinger opstår hele tiden, hvor mennesker færdes, og internettet har gjort dem vældigt gode til at sprede sig.

Her har jeg valgt nogle af de mere uskyldige myter, som jeg er støt på, mens jeg var i arbejde som naturvejleder.

Sneglemyter

Myte:

Det er rigtig godt at have Vinbjergsnegle i sin have, for de æder dræbersnegleæg.

Fakta:

Denne myte er meget udbredt, men helt udokumenteret. Vinbjergsnegle æder næsten udelukkende dødt plantemateriale, og med deres hus er de helt uegnede til at mase sig ind under kævler og brædder, hvor dræbersneglene lægger deres æg.

Myte:

Leopardsnegle æder dræbersnegle.

Det er rigtig godt at have leopardsnegle i haven, for disse hurtige snegle forfølger dræbersnegle, indhenter dem og æder dem.

Dertil kommer at leopardsneglene æder masser af dræbersnegleæg.

Fakta:

Snegle kan ikke bide. I munden har de en såkaldt raspetunge, der fungerer som et stykke groft sandpapir. At angribe med dette våben svarer til at dræbe med et rivejern. Ikke umuligt, men det vil tage sin tid! Jeg har holdt leopardsnegle (*Limax maximus*) i terrarier sammen med dræbersnegle. Og jeg har sultet dem. Men jeg har aldrig set dem gå til angreb på en levende snegl. Men som de fleste snegle rasper de gerne i kadavere.

Det er heller ikke lykkedes mig at få dem til at æde dræbersnegleæg, selv om de har sultet i dagevis. Og de er heller ikke spor territoriale.

Myte:

Farlige bryllupsris.

Man bør undgå at kaste ris efter brudepar, når de forlader kirken, for risene svulmer op i maven på de fugle, der æder dem, hvorved fuglene simpelthen kan eksplodere.

Denne ringdue ser da ganske rigtigt ud til at være tæt på at eksplodere, men "fede fugle" har blot rejst fjerene for at holde varmen. Selve fuglen inden i er ganske lille – og sund og rask.

Fakta:

Ris svulmer ganske rigtigt op, når de bliver våde. Men det gør alle mulige andre frø også, og det tager frøspisende fugles fordøjelsessystem naturligvis ikke den mindste skade af.

Det interessante ved en myte som denne er egentlig ikke, hvordan den er opstået. Den kan såmænd være fundet på af hvem som helst. Det interessante er, at den er helt umulig at udrydde, selv om den er åbenbart grundløs.

Årsagen er at denne myte rummer nogle kvaliteter, der gør den meget velegnet til at cirkulere mellem mennesker.

1. Myten rummer et dramatisk billede (den eksploderende fugl), som gør den nem at huske.
2. Den er hurtig og nem at fortælle videre.
3. Man bliver mindet om den med mellemrum, fordi den er forbundet med en bestemt tilbagevendende begivenhed: bryllup.
4. Man udsender et signal om at være et hensynsfuldt menneske, når man fortæller denne myte videre.

Når en oplysning rummer alle disse elementer af "god historie", bør enhver skeptiker være på vagt. Oplysningen *behøver* ikke være usand, men den vil leve videre helt upåvirket af sandhedsværdien.

Myte:

Skovflåter sidder i træerne og hopper ned på én, når man går tur i skoven.

Fakta:

Skovflåter kan *ikke* springe.

De sidder i toppen af forskellige planter og griber ud efter alt, hvad der kommer forbi. Hvis man holder sig til stierne, når man går i skoven, er man derfor næsten sikret mod flåtbid.

Myte:

Husskader holder af blanke ting, som de samler og gemmer i deres reder. Det er en gammel myte, som man finder mange steder. Rossinis opera, Den Tyvagtige Skade, har dette tema, som kan genfindes hos Tintin, Det Gådefulde Juveltyveri. Og sikkert mange andre steder.

Fakta:

Husskader er nysgerrige og interesserer sig for alt muligt, men helt primært for at finde ud af, om det kan spises. Ingen undersøgelser har kunnet bekræfte, at de er specielt interesseret i noget, der skinner.

Jeg har selv haft den store fornøjelse at opfostre en skade, og den interesserede sig intenst for alt, hvad jeg havde i hænderne og viste interesse, men ingen speciel forkærlighed for blanke ting.

Andre fuglearter kan dog vise den slags tendenser. Nogle australske løvhyttefugle samler således hovedsageligt blå genstande, som de udstiller for hunnerne, og hunnerne parrer sig kun med hanner med fine samlinger.

Myte:

Svaner er farlige. En voksen svane kan brække en arm.

Fakta:

Knopsvaner er store, og de optræder ofte meget aggressivt overfor mennesker, når de vil beskytte deres familie. Men de er ikke farlige, og de kan helt sikkert ikke brække en arm. Jeg har taget fat i sådan en hvæsende hansvane og løftet ham over et hegn. Og selv om det da kunne mærkes, når han slog med vingerne, kom der ikke så meget som et blå mærke.

Men en angribende svane virker skræmmende, og hvis store, stærke mænd bliver bange, så er en historie om, at de også er meget farlige god at kunne hive frem.

Myte:

Når småfugle – som solsorte, spurve, rødhalse, vipstjerter, blåmejser eller musvitter - flyver gentagne gange mod vinduer og hakker på ruden, er det fordi de tigger om mad.

Fakta:

Det sker om foråret, når yngletiden starter, og det drejer sig altid om at fuglene reagerer på deres eget spejlbillede i ruden. Spejlbilledet opfattes som en rival, der er trængt ind på deres territorium, og som de prøver at jage væk.

Myte:

Vi sluger i gennemsnit 8 edderkopper om året.
De fleste ryger ned, mens vi sover om natten.

Fakta:

Denne myte er tydeligvis det pure opspind.
Hvem i alverden skulle have målt dette - og hvordan?
Myten lever, fordi den har nogle kvaliteter, der gør den god at fortælle videre.
1: den er kort og nem at huske.
2: Den vækker ofte stærke følelser hos modtageren. Gyyyss.

Noget andet er, at man da godt kan komme til at indånde og siden sluge små edderkopper, når de i oktober flyver igennem luften som flyvende sommer. Men de kravler ikke ind i ens mund, mens man sover. For en edderkop er der intet tiltrækkende ved en våd mund!

Myte:

Man kan kende en dræbersnegl på, at den har en stribe lodrette streger i bunden, som om sålen var syet på.

Fakta: Alle skovsnegle (Arion-arter) har sådan en "syning". Her er det sort skovsnegl (en lys variant) rød skovsnegl og dræbersnegl.

Myte:

Det er synd at slå søm i træer.
Træer er jo levende væsener.
Hvis det er kobbersøm, vil træet
endda dø af det.

Fakta:

Træer er rigtigt nok levende, men i stammen findes kun et tyndt lag levende væv under barkens døde korklag, så den ødelæggelse, et søm forårsager, er aldeles minimal. Langt mindre, end hvis man klipper en hel gren af - hvilket træet heller ikke tager skade af. Men hvis en motorsav rammer et begravet søm, så bliver skæret totalt ødelagt, så det er fornuftigt nok at undgå søm i træer, der måske engang ude i fremtiden skal skæres op. Myten er derfor muligvis en gang vellykket propaganda fra skovvæsenets side. Med hensyn til kobbersømmene så skader de ikke træet. Kobbersalte er ganske vist giftige for planter, men metallisk kobber optages overhovedet ikke af træet.

Myte:

Øgler kan ikke tåle at ligge på ryggen.
Deres lunger klapper sammen og de risikerer at blive kvalt.

Fakta:

Øgler tager ikke skade af at blive anbragt på ryggen, men hos en del dyr udløser den unaturlige, skræmmende stilling en stivnen – thanatosis. Dyret "spiller død", og denne stivnen holder sig en tid efter, at man har sluppet dyret. Derfor kan man let få det indtryk, at dyret ikke kan tåle denne stilling, men det er altså en reaktion, der kan fremme dyrets overlevelse, hvis det er blevet grebet af et rovdyr. Mange rovdyr skyr nemlig selvdøde dyr.

Myte:

Regnskoven er verdens lunge. Fælder vi regnskoven, kan vi komme til at mangle livgivende ilt her på jorden.

Fakta: Myten er meget udbredt, men forkert. Træerne frigiver godt nok ilt, mens de gror, men når de dør og bliver nedbrudt, optages den samme mængde ilt igen.

Kun i økosystemer, hvor der ophobes organisk stof, sker der en netto dannelse af ilt og fjernelse af kuldioxid. Det er tilfældet i moser og i dybhavet, hvor stof synker til bunds uden at blive nedbrudt. - Og det er også tilfældet, hvor der skabes ny skov på tidligere landbrugsjord.

Myte:

Fugleedderkoppen i yucca-palmen

En dame havde købt en yucca-palme, men pludselig hørte hun en hvæsen fra pottedplanten. Det viste sig så at en kæmpe stor edderkop boede i palmen, ofte med unger, og tit bliver Zoologisk have også indblandet i historien.

Fakta:

Det er en gammel vandrehistorie, som dog stadig roterer, fordi det er en god historie.

Yucca-palmer importeres imidlertid som stammestykker, der først plantes her i landet, så de er ganske ufarlige.

Myte: Den farlige mejeredderkop

Mejeredderkoppen er vores - af og til verdens - giftigste edderkop, og den ville være farlig, hvis ikke den havde så svage kæber.

Fakta:

Mejeredderkoppens gift er faktisk ganske svag. MythBusters har i episoden "Daddy Long-Legs" ladet sig bide, og det viste sig, at denne edderkop godt kunne bide sig gennem huden, men at virkningen var ubetydelig.

Personligt ville jeg gætte på, at fedtedderkoppen var vores giftigste edderkop. Den tager meget stort bytte, og den er i familie med den Sorte enke. Den er imidlertid for lille til at kunne perforere vores hud.

Husedderkop, stor rovedderkop, vandedderkop, korsedderkop og nordlig fugleedderkop kan til gengæld bide ganske smertefuldt, hvis man er enormt uheldig med håndteringen.

Myte:

Hvis man skærer en regnorm over, bliver den til to regnorme.

Fakta: Hvis man kommer til at hakke en regnorm over, vil begge stykker ligge og vride sig en tid, men bagenden vil til sidst dø. Regnormen kan kun gendanne en ny bagende, ikke en ny forende.

Men andre dyr kan klare dette nummer. Planarier – fimreorme - kan skæres i mange dele, som alle bliver til nye planarier.

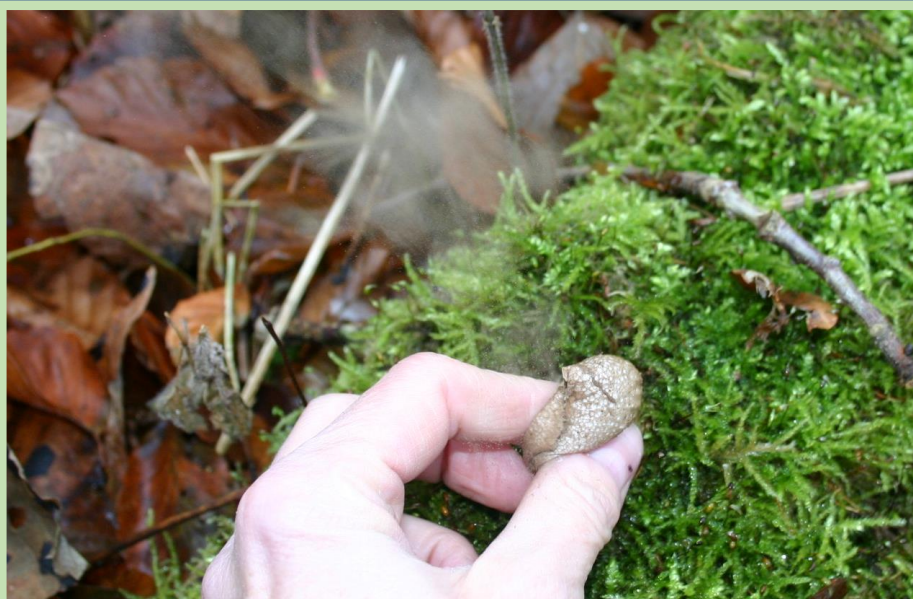
Myte:

Pas på med at få støv fra en støvbold i øjnene, man kan blive blind af det.

Fakta: Det er sådan noget, man finder på at fortælle børn, for at få dem til at holde op med en eller anden adfærd, som man finder uheldig.

"Pust ikke støv fra støvbolde i øjnene på hinanden: det kan gøre jer blinde." - "Gør dig ikke skeløjet, øjnene kan sidde fast." "Knæk ikke fingrene, ellers bliver de stive." Og "onanerer du, får du rygmarvstæring"

Man glemmer, at de skræmte børn en dag bliver voksne - og stadig tror på det som voksne har fortalt dem, mens de var børn.

Myte:

Muldvarpe kan skræmmes væk med "muldvarpeskræmmere", som stikkes i jorden og som afgiver lyde med jævne mellemrum.

Fakta:

Muldvarpe er stærkt territoriale dyr, hvis territorier normalt støder op til hinanden i områder, der er egnede til muldvarpe. Skal en muldvarp flytte fra sit territorium, skal den trænge ind på de omkringboende muldvarpes territorier, og det vil ofte koste den livet. Det er derfor meget svært at få en muldvarp til at flytte, og da muldvarpe ikke er særligt følsomme overfor lyd, er denne metode ganske ubrugelig. Forsøg viser da også, at muldvarpe er helt ligeglade med disse skræmmere.

Når mange alligevel vil hævde, at de virker, er det fordi muldvarpe graver voldsomt i korte perioder. Efter at der er kommet mange skud, og man har fået købt sig en skræmmer, kommer der under alle omstændigheder en rolig periode.

Myte:
Naturen er i en følsom balance.

Naturen er en fintunet maskine, som et urværk med mange smådele, der hver især passer ind i hinanden. Man kan fjerne enkelte mindre vigtige dele, men piller man for meget, risikerer man at det hele bryder sammen.

Fakta:

Dette er en udbredt forestilling, men den er forkert. Naturen er utroligt robust. Mange gange i jordens historie er der, af forskellige årsager, sket masseuddøen af arter. Det giver blot plads til udvikling af mange nye arter. Naturen bryder ikke sammen. Vi skal tænke på, at naturen ikke er designet oppefra, af en alvidende intelligens, som har sat delene i urværket. Den er designet nedefra, af enkeltorganismer, der alle prøver at overleve og formere sig, og som hele tiden maser sig ind på alle ledige pladser i systemet.

Mennesket udrydder i øjeblikket arter dagligt, og naturen bliver hver dag fattigere. Men naturen bryder ikke sammen - og er i øvrigt ligeglad. Spørgsmålet er om vi mennesker også er ligeglade?

Myte:

En kvinde havde en kvælerslange, som hun lod kravle frit omkring. På et tidspunkt begyndte den at kravle op i hendes seng om natten, hvor den lagde sig helt stift ved hendes side. Hun spurgte så en slangekyndig om, hvad det kunne være slangen lavede, og fik besked om, at slangen målte hende, for at se om den var stor nok til at sluge hende.

Fakta:

Dette er en vandrehistorie, som jeg - som slangeeejer - præsenteres for ganske ofte. Men hvis kvælerslanger havde behov for at vurdere deres bytte på denne måde, ville de dø af sult. Ikke meget bytte kan forventes at blive liggende for at blive målt. Så heldigvis for slangerne har de et ganske storartet øjemål, og de kvæler sjældent et bytte, som de ikke også kan sluge.

Myte:
Flyvestøv.

Hvis man rører ved sommerfuglevinger, gnider man støvet af, og så kan sommerfuglen ikke flyve.

Fakta:

"Støvet" på sommerfuglevinger er i virkeligheden små flade skæl. Det er dem, der giver sommerfuglene deres smukke farver, men de har ingen betydning for flyveevnen. Men sommerfuglevinger er meget sarte, så de går let i stykker, hvis man tager på dem - og *det* ødelægger flyveevnen.

Myte:

Man har regnet ud, at humlebier faktisk er for tunge til at flyve. De ved det bare ikke, derfor flyver de alligevel.

Fakta:

Denne myte er virkelig helhjertet antivitenskabelig. Den siger vel noget i retning af, at naturvidenskaben er tåbelig, da den ikke fortæller sandheden om verden, og at man klarer sig meget bedre, hvis man sørger for at bevare sin uvidenhed.

Selve historien er dog meget tynd. Hvis man regner ud, at humlebier ikke kan flyve, så har man regnet forkert. - Og det er tilgiveligt, da insekters flyveteknik er meget kompliceret. Men der er ingen grund til, at man ligefrem bliver berømt for sådan en regnefejl.

På nettet kan man i øvrigt finde flere forklaringer på denne mytes opståen, men de synes tvivlsomme. Det er næppe muligt at opspore starten på en sådan myte, som kan være opfundet af hvem som helst.

Myte:

Smid ikke tyggegummi på gaden. De små fugle tror, at det er brød, og så klæber deres næb sammen, eller de kvæles og lider en langsom død.

Fakta:

Fugle spiser ikke tyggegummi, og fuglene på billedet er landsvaler, som aldrig ville drømme om at spise brød. Påstanden er grebet ud af luften.

Men:

Påstanden rummer de kvaliteter, der får folk til at dele den: den signalerer, at du er et ansvarligt menneske, som vil de små fugle det godt - og samtidig forhindrer du svineri i gaden.

Myte: Mus elsker ost.

Fakta:

Hvis man holder mus eller rotter i fangenskab, vil man hurtigt finde ud af, at de ikke er særligt vilde med ost.

Alligevel har man brugt ost i musefælder, fordi det kan lugtes langt væk - og en sulten mus eller rotte spiser alt, der indeholder næring.

Forsøg har dog vist, at chokolade er det mest effektive lokkemiddel, og nogle moderne musefælder er forsynet med langtidsholdbar chokoladeduft.

Myte:

Ørentviste har det med at kravle ind i folks ører, og de kan finde på at klippe trommehinden i stykker med deres tang. Eller de lægger æg i øret.

Særligt skal man passe på hvide ørentviste, som er giftige.

Fakta:

Ørentviste kravler om dagen ind i snævre sprækker for at undgå rovdyr, men de har ingen speciel forkærlighed for ører.

Misforståelsen skyldes måske ørentvistens navn, som nok er afledt af dens videnskabelige artsnavn, auricularia, hvilket betyder ørelignende. Dette navn hentyder til hanørentvistens ørelignende tang.

Tangen er ellers meget svag, og den kan ikke overklippe noget som helst. Den bruges til at true med, og også til at imponere hunnerne med.

Hvide ørentviste har lige skiftet hud, så alle ørentviste er hvide med mellemrum.

Myte: Ugler er blinde om dagen.

Fakta:

Ugleres øjne er særdeles lysfølsomme, men ugler kan sagtens se om dagen, for de kan blot lukke pupillen til, så kun lidt lys slipper ind. Det er imidlertid om natten uglerne er overlegne og kan finde mad.

Heller ikke flagermus er blinde. De har øjne og kan se i lys - og deres ekkolod-lokalisering fungerer såmænd også udmærket i lys.

Muldvarpe er heller ikke blinde, men deres øjne er meget små og dækket med hår.

Myte:

Giftige svampe

Man kan kende giftige svampe på, at de er: kraftigt farvede, lugter grimt, smager grimt, ikke spises af snegle eller farver en sølvske sort.

Fakta: Der findes desværre *ingen* simple måder, hvorpå man kan kende giftige svampe fra spiselige. Man bliver nødt til at lære de enkelte arter at kende.

Svampegifte, som er dødelige for mennesker, tåles af mange dyr, og snegle spiser fint svampe, der er dødelige for mennesker.

Formodningen om, at svampene skulle signalere til os, om de er spiselige eller ej, skyldes nok, at mange giftige insekter er advarselsfarvede, og at mange giftige planter smager eller lugter grimt. Men planter og insekter danner giftstoffer, for ikke at blive ædt, mens svampegifte dannes som en nødvendig del af svampenes stofskifte. De er der altså ikke for vores skyld, og de virker ofte bedragerisk langsomt. Derfor er de vævsødelæggelser, som svampegifte forårsager ofte meget store og uheldbrede, før man mærker giftvirkningen.

Myte:

Brug kniv.

Skær altid stokken over med en kniv, når du plukker svampe. Ellers ødelægger du myceliet, og så kommer der ingen svampe det næste år.

Fakta: Det svarer til at anbefale æbleplukning med saks, for ikke at skade æbletræet. Svampemycelier danner udbredte netværk i jord eller træ, og den smule mycelium, der følger med, når man plukker en svamp, betyder intet.

Når man plukker svampe til spisning, som man kender med sikkerhed, kan man selvfølgelig bruge kniven, for at undgå at få jord med i kurven; men plukker man svampe til bestemmelse bør man altid have hele svampen med. Det kan være meget vigtigt, for at kunne bestemme svampen med sikkerhed!

Myte:

Om mariehøns alder
Ved at tælle prikkerne på en mariehøne,
kan man se, hvor gammel den er.
Denne mariehøne er syv år.

Fakta:

Myten er sikkert opstået, fordi der findes små toprikkede mariehøner, og store syvprikkede. Men de tilhører forskellige arter, og man kan hverken finde 3,4 eller 6-prikkede mariehøns.

Ingen biller kan skifte udseende, når først de er blevet voksne. De klækkes som larver, der vokser og til sidst forpupper sig. Når den voksne bille er kommet ud af puppen, og overfladen er hærdet, har den sin færdige form og farve – og den vokser ikke mere.

Mariehøns er i øvrigt enårig, og der findes mange arter.

Nogle mennesker får mange flere myggestik end andre. Det er fordi myggene bedst kan lide sødt blod.

Fakta:

De fleste stikmyg sidder i vegetationen og venter på at et velegnet offer kommer forbi. Dette offers ankomst registrerer myggen på mange forskellige måder. Dels ved synet af noget stort, der bevæger sig. Dels ved at værten afgiver kuldioxid, fugtighed, varme og forskellige udsondringer som mælkesyre og andre kropsdufte.

Da vi mennesker lugter forskelligt, virker vi ikke lige tiltrækkende på myggene. Endvidere er der stor forskel på, hvor kraftigt vi reagerer på det spyt, myggen sprøjter ind for at forhindre blodet i at størkne. Mange mennesker bliver også mindre følsomme overfor myggestik, som tiden går.

Noget andet er, at selv om "sødt blod" lyder ganske positivt, så er det ikke nogen kvalitet hvis blodet er sødere end normalt. Det er et tegn på sukkersyge.

Myte: Myrer tisser når man forstyrrer dem.
Derfor kaldes de tissemyrer.

Fakta: Myrer har giftkirtler, der indeholder myresyre, som myrerne kan sprøjte mod angribere. Det er ikke tis.

Myte:

Byræve er udsultede, sølle dyr, som er henvist til at leve af affald. - Vilde dyr hører til i den vilde natur, og byræve burde udryddes.

Fakta:

Vilde dyr skelner ikke mellem by og land, mellem skov og villakvarter eller mellem vild natur og et reguleret, menneskeskabt bymiljø. Dyr skelner mellem områder, der rummer livsmuligheder - og områder, der ikke gør.

For ræve er der gode livsmuligheder i byerne - især i villakvartererne. Det er derfor, de er der, og de klarer sig fint. Byræve får faktisk flere unger, og de lever længere, end ræve i skoven.

Men det er værd at tænke på, at rævenes antal reguleres af fødemængden. Jo mere mad, des flere ræve. Samtidig betyder den større tæthed af ræve i byerne, at sygdomme spredes nemmere mellem dyrene, så de er mere udsatte for epidemier. Således har sygdommen ræveskab de sidste år mest ramt byrævene.

Myten om de skadelige skader.

Skader udgør en trussel mod havens småfugle

Fakta:

Huskader tager rigtigt nok både æg og unger af diverse værdsatte småfugle. Især solsorte. Men selv om utallige solsorteunger ender deres dage i maven på husskader, kan solsortene sagtens klare sig. Faktisk viser en undersøgelse foretaget af DOF, at der er *flest* solsorte i de områder, hvor der også er flest skader. Næppe fordi skaderne gavner solsortene, men fordi begge arter foretrækker de samme områder, og skaderne ikke skader solsortebestanden.

Skaderne reducerer altså ikke antallet af solsorte.

Så var der ingen skader, ville solsorteungerne blot dø af noget andet. Der er nemlig ikke plads til flere solsorte. Solsorte er jo meget territoriale.

Skadens navn har i øvrigt intet med skadens eventuelle skadevirkning at gøre. Det kommer af ordet "skatan" som betyder "løbe ud i en spids", hvilket hentyder til skadens lange hale.

Myte:

Humlebier stikker ikke som bier og hvepse. Men de bider.

Fakta:

Ligesom hos hvepse (gedehamse) og bier, er de fleste humlebier sterile hunner (arbejdere), hvis kønsorganer er omdannet til forsvarsvåben.

Humlebier kan altså godt stikke, selv om de nødtigt gør det. Og det gør temmelig ondt.

En humlebi, der ligger sådan, med brodden i vejret, skal man ikke røre ved.

Myte:

Edderkopper i vasken

Der bor store edderkopper i afløbsrørene. Om natten kommer de op af ristene, så man om morgenen finder dem i køkkenvaske og badekar.

Fakta:

De store edderkopper i vaskene er oftest husedderkoppehanner, der har søgt efter hunner om natten og er drattet i vasken uden at kunne komme op igen. De er altså ikke kommet op af afløbet - og de har ikke den mindste lyst til at komme derned

Myte:

Om efteråret, når det bliver koldt, søger edderkopperne indendørs.

Fakta

Danske edderkopper er tilpasset det danske klima, og den varme tørre luft, vi har indendørs er ikke fristende for danske edderkopper.

Når man finder edderkopper indendørs om efteråret skyldes det dels, at der er flest edderkopper om efteråret, og dels at mange edderkoppehanner er meget aktive i deres søgen efter hunner på den årstid, og derfor kommer til at havne indendørs.

SLUT

Her vælger jeg at slutte min gennemgang af sære myter, skønt der stadig findes oceaner at
øse af.

Jeg håber meget, at der er læsere, der selv vil fortsætte listen.

Bjørli Lehrmann - Naturvejleder

